

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

ЕКОНОМСКА ЕФИКАСНОСТ ПРОИЗВОДЊЕ ШЕЋЕРА

Апстракт

Нагле промене на тржишту, попут раста цена енергената и сировина, појава нових конкурената, као и немогућност наплате потраживања, немогућност измирења обавеза према добављачима и пословним партнерима су значајне теškoће са којима се предузеће мора изборити како би опстало и остварило раст и развој. Пред менаџментом предузећа налазе се озбиљни пословни потези чијим извршавањем ће се или остварити жељени циљ или предузеће довести до губитка, а због отежаних услова пословања, врло брзо и стечаја. За производна предузећа веома је значајно анализирати промене које се дешавају на плану прихода и трошкова. Адекватним анализама може се утврдити промена економске ефикасности пословања у посматраном периоду. Резултати ових анализа показују позицију економске успешности предузећа, као и на које елементе пословања менаџмент треба да усредосреди напоре. Анализа је спроведена на предузећу домаће индустрије, на основу података добијених из званичних финансијских извештаја.

Кључне речи: приход, трошкови, економска ефикасност, показатељи пословања, шећер

ECONOMIC EFFICIENCY OF THE SUGAR PRODUCTION

Abstract

Rapid changes on the market, such as rising of the prices of energy and raw materials, the emergence of new competitors, impossibility of collection of receivables, impossibility of settling obligations to suppliers and business partners are significant difficulties that company must solve to for further survival, growth and development. In front of the management there are serious business actions which execution will achieve the desired goal or will lead company to the loss and, because of difficult business conditions, very fast to the bankruptcy. For production companies it is very important to analyze the changes that occur in the field of income and expenses. Adequate analysis can determine the change of the position of economic success of the enterprise in observed period. The results of these analysis show the economic efficiency of business, so as the elements on which management should focus its efforts. The analysis was conducted on domestic company on the basis of data obtained from official financial reports.

Key words: revenue, costs, economic efficiency, business indicators, sugar

Увод

Тежиште у остваривању економског успеха у тржишној привреди је на рационалном трошењу фактора производње, ангажовању капитала и

брзини протока капитала у репродукцији. Тежи се акумулирању за проширену репродукцију, сталном инвестирању и рационалном коришћењу инвестираног капитала. Контрола економског успеха је потпуна само ако се њој подвргну сви видови (натурални и новчани) и облици (трошење и ангажовање) улагања у репродукцију.¹

Трошкови представљају један од најзначајнијих и најутицајнијих елемената улагања у савременом пословању. Као вредносни израз трошења фактора производње у репродукционом циклусу, трошкови су чинилац који утиче на најважније економске показатеље у предузећу: економичност, продуктивност, рентабилности, ефикасности, профитабилности, итд., који уједно дефинишу и конкретну позицију успешности предузећа. Поред трошкова, реализацијом производа и услуга на тржишту, предузеће остварује приходе који служе за покриће расхода остварених током репродукционог циклуса. Приходи исто као и трошкови узрокују најзначајније промене у свим показатељима пословног успеха.

Успешност предузећа може се анализирати кроз пословне извештаје, интерног и екстерног карактера. Анализом екстерних извештаја, пре свега биланса стања и успеха, утврђују се веома битни показатељи попут задужености, ликвидности, искоришћености опреме, техничке опремељености, продуктивности, рентабилности, профитабилности, ризичности пословања и сл. Анализом интерних докумената истраживач може утврдити много детаљније податке о предузећу, попут искоришћености капацитета, утврђивања потребне структуре запослених, цене коштања учинка, продајне цене учинка, утицаја прихода и трошкова на добит предузећа и сл. У раду су извршене анализе и интерне и екстерне документације како би се што реалније приказала пословање предузећа, његова позиција успешности и евентуална анализирао одступања од оптималних параметара како би се пронашле могућности за решење проблема.

1. Стање и перспективе производње шећера у Србији

Производња шећерне репе у Србији има дугу традицију. Поред тога што постоји дуга традиција, карактеристике производње ове културе јесу велике варијације како у засејаним површинама тако и у приносу. Нпр. у последњих две и по деценије површине засејане под шећерном репом су се кретале између 40.000 хектара и 94.000 хектара.² Принос шећера по хектару је такође имао значајне варијације. Последњих година принос је унапређен и достиже вредности од око 6 тона по хектару.

Производња шећерне репе је највећим делом сконцентрисана на територији Војводине. Иако постоје природни услови за производњу ове културе, у производњи шећера није достигнута максимална ефикасност. Један од значајних фактора неконкурентности производње шећера у Србији је транспорт. Подручја са највећом производњом шећера су најчешће удаљена од седишта шећерана, тако да се шећерна репа транспортује и 88 километара у просеку. Ово указује на потребу бољег организовања транспорта јер трошкови учествују и преко 8%

¹ Јаковчевић, К., (2007), Економска ефикасност пољопривредне производње, Трактори и погонске машине, Вол.12, Бр. 2, стр. 13.

² Здравко Шумић, Предраг Дупало, (2010), Национални програм пољопривреде Србије 2009-2011. (6/6), доступно на <http://www.tehnologijahrane.com/standardi/strategije>

у цени коштања. Исто тако, одређене шећеране у Војоводини (нпр. општина Бач) су престале са прерадом шећерне репе јер се као други проблем појављује и неисцресност пласмана ове културе. Произвођачи подразумевају активну улогу државне политике како би се овај проблем решио.³ Као могуће решење, уведене су квоте за извоз (преференцијални извоз) у ЕУ.

Производња шећера током сезоне 2007/2008. у Србији се обављала у 7 шећерана које су у власништву три компаније. Не постоји несумњиви лидер на тржишту, нити постоји шећерана која одскаче по свом квалитету и профитабилности. До сада све компаније које су пословале у Србији су првенствено улагале у шећеране, а не само убирале профит. Неопходно је и даље наставити са процесом инвестирања.

Шећерна индустрија Србије може да произведе 500 хиљада тона шећера и може највећи део тога да извезе у ЕУ. У 2009. години је у компанији „Суноко“ прерађено 1,4 милиона тона, а постигнут је принос од 47 тона по хектару.⁴

Неке од предности производње шећера у Србији могу се предствати на следећи начин:⁵

- Шећерна репа је један од најзахвалнијих усева јер успешним произвођачима гарантује **највећи профит по хектару**, даје **сигурност у погледу наплате и стабилности** у погледу **пословања**;

- Будући да се ЕУ обавезала, на основу споразума са СТО, да увози шећер из неразвијених земаља, производња шећера је и шанса за Србију јер је укупна потрошња шећера у РС по глави становника годишње износи око 25-30 кг, што би на број становника, потреба за шећером у нашој земљи износила годишње око 240.000 тона годишње, тако да значајна количина шећера остаје сваке године и за **извоз**;

- У окружењу Србије без шећерне индустрије су Босна и Македонија, док је у Мађарској од 11 фабрика остала да ради само једна, у Румунији тренутно ради пет, а у Италији од 17 у функцији је само четири. Ово је **прилика за Србију да дугорочно снабдева земље у окружењу са шећером**.

- **Извоз шећера** у 2009. години износио је 134.222.174 \$ или 182.091 тона од чега је око 99 % извезено у **земље ЕУ због постојања квоте од 180.000 тона и преференцијалног извоза за ту количину**. Током седам месеци 2010. године извезено је шећера у вредности од око 89 мил\$, што је количински 140.526 тоне. Земље у које се највише извезло су Грчка, Италија и Румунија (укупно око 60%), док је остала количина извезена у бивше републике СФРЈ.⁶

³ Рољевић, С., Хамовић, В., Сарић, Р., (2009.), Анализа стања ратарске производње Јужнобачког округа у периоду 2000 – 2007. на примеру општине Бач, часопис Економика, Друштво економиста “Економика” Ниш, Година LV, IX-X 2009, број 6, стр. 262.

⁴ <http://www.seebiz.eu/sr/kompanije/prehrana/secer-izvozni-potencijal-srpske-privrede,79518.html>

⁵ Исто.

⁶ <http://www.pks.rs/PrivredauSrbiji/Poljoprivreda/Preradaindustrijskogbilja/Proizvodnja%C5%A1e%C4%87era/tabid/2149/language/sr-Latn-CS/Default.aspx>

Табела 1. Производња шећерне репе и шећера у Републици Србији у периоду од 2004. до 2009. Године

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Шећерна репа (ха)	60.438	64.326	71.581	79.000	48.726	61.712
Шећерна репа (т)	2.813.972	3.101.176	3.188.905	3.207.000	2.324.000	2.841.177
Шећер (т)	339.812	386.551	430.146	427.184	444.712	433.427

Извор података: РЗС

На основу наведених предности и могућности у производњи и извозу шећера, неопходно је утврдити показатеље квалитета економије. Ови показатељи налазе се у функцији утврђивања оних елемената пословања који нису задовољавајући и на којима треба извршити промене и прилагођавања како би производни процес био ефикаснији.

2. Метходологија и подаци за анализу

Анализа економске ефикасности производње шећера извршена је у предузећу средње величине (према броју запослених радника од 50 до 250) на основу интерних података и званичних финансијских извештаја пословања у периоду од 5 година.

Методологија истраживања састоји се из примене аналитичког инструментаријума на податке добијене из конкретног предузећа. Први део анализе подразумева утврђивање добити у предузећу за производњу шећера, кроз конвенционалне **СVP анализе**⁷. Применом **СVP анализе** и утврђивања маргиналног добитка по производима, и добити за предузеће као целину може се оценити профитабилност предузећа.

$$Do = C - T$$

$$Do = C - (TV + TF)$$

$$Do = C - (TV + TF) = (Cq \times Q) - (TVq \times Q) - TF$$

$$Do = Q \times (Cq - TVq) - TF$$

$$Mdo = C - TV$$

$$Mdoq = Cq - TVq$$

$$Do = Mdo - TF$$

T – Укупни трошкови;

TV – Варијабилни трошкови;

⁷ Horngren Charles T., Foster George, Datar Srikant M., (2000.), Cost Accounting – A Managerial Emphasis, Prentice Hall International, New Jersey, str. 27.

TF – Фиксни трошкови;
 C – Приход;
 Do – Добит (профит);
 Q – обим производње (количински);
 Cq – Продајна цена;
 TVq – Варијабилни трошкови по јединици производа;
 Mdo – Маргинална добит (допринос покрићу, контрибуциона добит);
 Mdoq – Маргинална добит по јединици производа.

Другидеоанализеподразумеваојеприменуаналитичкогинструментаријума за процену основних показатеља економске успешности предузећа у посматраном периоду (у овом случају анализом је обухваћено 5 година пословања). Шећерна репа припада скупини капитално интензивних ратарских култура те произвођачи који планирају производњу требају бити свесни трошкова и могућих ризика који произлазе из њених технолошких специфичности и економских показатеља успешности производње.⁸ Као значајни показатељи пословних процеса у конкретном предузећу анализирани су:

Табела 2. Аналитички инструментаријум за истраживање показатеља пословања

РБ	ПОКАЗАТЕЉ	ФОРМУЛА
1.	Праг рентабилитета	$C = \frac{TF}{\%Mdo} = \frac{TF}{\frac{C-TV}{C}}$
2.	Остварени профит стопа добити (профита) – РОА	$Do = C - T \quad do' = \frac{Do}{K} \times 100$
3.	Економичност	$E = \frac{C}{T}$
4.	Фактор пословног ризика	$pl = \frac{Mdo}{Pdo} = \frac{C-TV}{C-T}$
5.	Стопа максималног снижења продајне цене	$rc = \left(\frac{TV+TF}{C} - 1 \right) \times 100 = \left(\frac{(TVqxQ)+TF}{CqxQ} - 1 \right) \times 100$
6.	Стопа максималног повећања трошкова	$rt = \left(\frac{C}{TV+TF} - 1 \right) \times 100 = \left(\frac{CqxQ}{(TVqxQ)+TF} - 1 \right) \times 100$
7.	Продуктивност	$P = \frac{C}{br.radnika}$
8.	Показатељи инвестирања	$EPS = \frac{Do}{Br.Akcija} \quad ROE = \frac{Do}{KA}$
9.	Показатељ ликвидности	$Klt = \frac{OS}{KO}$
10.	Показатељ солвентности	$S = \frac{PI}{UD}$

⁸ Канисек, Ј., Деже, Ј., Раногајец, Љ., Миљевић, М., (2008.), Економска анализа производње шећерне репе, часопис AGRICULTURE: Scientific and Professional Review, вол. 14, нум. 1., стр. 32.

do' (ROA) – Стопа добити (профита);
 К – Ангажовани капитал у репродукцији (Пословна имовина)
 %Mdo – Проценат марже покрића (контрибуционе добити).
 pl – Пословни левериџ (ризик);
 Pdo – Пословна добит (без финансијских и ванредних прихода и расхода).
 ROE – Поврат на капитал (Return on Equity).
 Klt – Коефицијент текуће ликвидности;
 OS – Обртна средства;
 KO – Краткорочне обавезе.
 Ks – Коефицијент задужености (према америчкој методологији);
 ТК – Туђи капитал, дугови;
 SK – Сопствени капитал;
 S – Солвентност;
 PI – Пословна имовина;
 UD – Укупни краткорочни и дугорочни дугови.

3. Резултати анализе

Презентована методологија примењена је на податке који су добијени прегледом званичних финансијских извештаја предузећа за производњу шећера „Тето“ и увидом у другу интерну документацију предузећа.

Табела 3. Утврђивање добити у предузећу за пропизводњу шећера (CVP анализа) и показатељи економског успеха у обављању основне делатности у 000 РСД

Год.	Производња	С	TV	TF	T	Mdo	Pdo
2005.	Шећер	3.453.156	2.853.818	522.796	3.376.614	599.338	76.542
	Меласа	799.675	795.258	0	795.258	4.417	4.417
	Резанци	767.454	764.582	0	764.582	2.872	2.872
2006.	Шећер	3.006.579	2.303.185	435.418	2.738.603	703.394	267.976
	Меласа	703.128	641.816	0	641.816	61.312	61.312
	Резанци	661.333	617.058	0	617.058	44.275	44.275
2007.	Шећер	3.171.689	2.600.386	372.329	2.972.715	571.303	198.974
	Меласа	738.122	724.635	0	724.635	13.487	13.487
	Резанци	701.270	696.683	0	696.683	4.587	4.587
2008.	Шећер	2.949.937	2.402.293	356.975	2.759.268	547.644	190.669
	Меласа	689.345	669.434	0	669.434	19.911	19.911
	Резанци	649.411	643.611	0	643.611	5.800	5.800
2009.	Шећер	3.609.831	2.912.481	381.246	3.293.727	697.350	316.104
	Меласа	842.761	811.605	0	811.605	31.156	31.156
	Резанци	795.471	780.298	0	780.298	15.173	15.173

Табела 4. Парцијални показатељи економске ефикасности производње

Год.	Производња	Pdo' (ROA)	Ke	Cmin	rc	rt	pl	P
2005.	Шећер	2,02%	1,022668131	2.975.957	-2,22%	2,27%	7,830226	22.312
	Меласа		1,005554323		-0,55%	0,56%	1	
	Резанци		1,003756752		-0,37%	0,38%	1	
2006.	Шећер	8,68%	1,097851422	1.618.232	-8,91%	9,79%	2,6248385	19.427
	Меласа		1,095529258		-8,72%	9,55%	1	
	Резанци		1,071751126		-6,69%	7,18%	1	
2007.	Шећер	4,51%	1,066933489	2.003.662	-6,27%	6,69%	2,8712429	22.827
	Меласа		1,018611894		-1,83%	1,86%	1	
	Резанци		1,006583857		-0,65%	0,66%	1	
2008.	Шећер	4,07%	1,069101116	1.836.653	-6,46%	6,91%	2,8722285	21.127
	Меласа		1,029743352		-2,89%	2,97%	1	
	Резанци		1,009011497		-0,89%	0,90%	1	
2009.	Шећер	6,71%	1,095971576	1.850.575	-8,76%	9,60%	2,2060772	25.981
	Меласа		1,03838814		-3,70%	3,84%	1	
	Резанци		1,019444929		-1,91%	1,94%	1	

Табела 5. Утврђивање нето добити за предузеће као целину у 000 PSD

Год.	Укупан приход	Укупни трошкови	Pdo	Финансијски резултат	Резултат из осталог пословања	Bdo	Пореске обавезе	Ndo
2005	5.020.285	4.936.454	83.831	88.701	23.966	19.096	587	19.683
2006	4.371.040	3.997.477	373.563	28.952	26.968	317.643	5.454	312.189
2007	4.611.081	4.394.033	217.048	37.944	124.692	54.412	6.162	48.250
2008	4.288.693	4.072.313	216.380	185.949	7.212	23.219	1.170	22.049
2009	5.248.063	4.885.630	362.433	625.178	270.897	8.152	4.438	3.714

Табела 6. Показатељи успеха пословања предузећа као целине

Год.	do' (ROA)	klt	S	EPS	ROE (%)
2005.	0,47	1,05724802	1,20477568	49,1566229	2,78521852
2006.	7,25	1,05982541	1,25316027	779,665546	30,6457028
2007.	1,00	0,96420831	1,15792073	120,499939	4,68559451
2008.	0,41	0,89070309	1,21347054	55,0645321	2,09619225
2009.	0,07	0,9291616	1,25294417	9,27540782	0,35185312

1. Праг рентабилитета или доња граница добити зависи од величине укупног прихода и троскова, који су, пак, условљени променама обима производње. На величину укупног прихода утичу обим реализације и продајне цене. Динамика обима производње условљава промене у висини и структури троскова, а они мењају економски резултат јер се одређују као разлика између укупног прихода и укупних троскова. Добит се мења у директној сразмери с променом укупног прихода, а у обрнутој сразмери с променом троскова. На оба елемента добити, укупан приход и троскове, делују многобројни фактори, различитог интензитета и правца. Фактори могу бити објективни, на које предузећа својим пословним

одлукама не могу утицати, и субјективни, на које се може интерно деловати. У предузећу је остварен праг рентабилитета и у посматраним годинама пословања шећерана није имала проблема у остваривању рентабилности основне делатности – прозводње и прераде шећера.

2. Остварени профит и стопа добити (профита) су најважнији критеријуми економске ефикасности капиталних улагања у репродукцију. Квантитативно, добит се утврђује као разлика између укупног прихода и укупних трошкова. На остварени приход директно утичу продајне цене производа, као и обим остварене производње у једном репродукционом циклусу, за који се мери утицај. Исто тако, на трошкове, други значајан елемент добити, утичу набавне цене фактора производње и утрошак фактора производње (материјала, радне снаге, средстава за рад и капитала). Остварена добит (профит) има ниске вредности уколико се посматра пословање предузећа као целине (када се узму у обзир финансијско и остало пословање). Стопа пословне добити је значајан показатељ једног предузеча јер показује колико је профитабилно пословање основне делатности, због које је предузеће и настало. Стопа пословне добити је имала промене у интервалу од 2,02% до 8,68%. Неопходно је анализирати утицај сваког елемента на добит, кроз мерење утицаја прихода и трошкова на добит како би се утврдило који елемент (обим производње, продајна цена, трошак материјала, рада, средстава за рад и капитала) има назначајније дејство на њену промену у одређеном периоду.⁹ У овом раду, анализа утицаја трошкова и прихода на добит неће бити предмет посматрања.

3. Економичност је парцијални показатељ квалитета економије, а одређена је односом између произведених и утрошених вредности. Квалитет економије расте када се смањују утрошене вредности по јединици произведене вредности. Повећање утрошених вредности по јединици произведене вредности значи погоршање квалитета економије. Најбоља економичност постиже се оптималном комбинацијом свих фактора производње. Она показује у којој мери се штеде сви ресурси за постизање одређене вредности производње. У зависности од величине коефицијената који се рачунским путем добију, пословање може бити економично, неекономично или на граници економичности и то:

- Ако су остварени приходи већи од расхода тада је коефицијент већи од 1 ($E > 1$ = пословање економично).
- Ако су остварени расходи већи од прихода тада је коефицијент мањи од 1 ($E < 1$ = пословање неекономично).
- Ако су остварени приходи једнаки расходима тада је коефицијент ($E = 1$ = пословање економично).

Предузеће је у посматраном периоду пословало економично, с тим да је најнижа економичност иумерена у производњи допунских производа, и то у производњи резанаца. И поред тога што је пословање економично, предузеће би требало или да повећа приходе или да смањи трошкове како би повећало коефицијент економичности. Наиме, коефицијент је увек близу вредности јединице, што значи да је у питању гранична економичност. Предузеће, уколико не успостави контролу трошења или не повећа продају производа, може доћи у зону неекономичног пословања, а тиме угрозити свој положај на тржишту и сам опстанак.

⁹ Бербер, Н., (2009.), Утицај трошкова и прихода на добит у кондиторској индустрији, Економика пољопривреде, бр. 4/2009., Институт за економику пољопривреде, Београд, стр. 627 – 640.

4. Фактор пословног ризика (пословни леверџ) утврђује се из односа марже покрића и пословног резултата. Он показује колико се брже мења пословни резултат него што се мења маржа покрића. Управо зато што се при промени марже покрића пословни резултат брже мења, неопходно је фактор пословног ризика смањити. У посматраном предузећу, фактор пословног ризика је низак, између 2,87 и 2,20 (осим у 2005. Години када је износио 7,83). Предузеће може утицати на смањење фактора пословног ризика на следеће начине:¹⁰

- вишом продајном ценом, јер ће тиме порасти и маржа покрића,
- већим обимом производње и продаје, јер се тиме, при истим утрошцима варијабилних трошкова и продајним ценама, повећава маржа покрића,
- смањењем физичког утрошка директног материјала, енергије, услуга и директног рада по јединици производа, јер се смањују варијабилни расходи а тиме повећава маржа покрића,
- смањењем улагања у основна средства, јер што је улагање мање биће мања и амортизација као фиксни трошак, а тиме и нижи фактор пословног ризика,
- нижим осталим фиксним трошковима, из истог разлога као и код амортизације.

5. У складу са чињеницом да се пословање привредних субјеката одвија у неизвесним и ризичним условима, погоршаним ефектима тренутне економске кризе, неопходно је утврдити и која су колебања дозвољена везано за два најважнија фактора од утицаја на профит. Наиме, ради смањивања пословног ризика, или барем боље перцепције истог, израчунавају се **стопе максималног снижавања продајних цена и стопа максималног повећања укупних трошкова**, а да предузеће и даље послује рентабилно.¹¹ У табели 4 приказане стопе максималног снижавања продајних цена (прихода) а да предузеће и даље остварује добит (са предзнаком минус) као и стопа максималног повећања трошкова а да се у предузећу остварује добит. Предузеће је највеће могућности и стопе сигурности имало у 2006. години, док су у просеку ове стопе ниске, што значи да се пред предузеће поставља задатак што веће стабилности у пословању и остваривању својих производних перформанси, посматрано са аспекта трошкова производње.

6. Продуктивност се дефинише као однос количине учинака и било којег елемента који учествује у процесу производње. Међутим, у пракси се најчешће примењује само на мерење радне снаге. Продуктивност рада је један од показатеља успешности пословања који приказује утицај рада изражену односом између количине учинака и количине људског рада употребљеног за њено остварење.¹² Продуктивност рада представља у ствари ефикасност коришћења људског рада.

7. Показатељ **текуће ликвидности** представља коефицијент којим се утврђује способност предузећа да плаћа своје обавезе у кратком року – моменту њиховог доспећа. Добија се као однос ликвидних средстава (обртних средстава) и

¹⁰ Родић, Ј., Вукелић, Г., Андрић, М., (2007.), Теорија, политика и анализа биланса, Пољопривредни факултет, Београд, стр. 192.

¹¹ Јаковчевић Клара, (2002.), Прилог мерењу динамике трошкова код утврђивања доње границе рентабилности, Привредна изградња, Нови Сад, Вол. XLV, Бр. 1 – 2, стр. 28.

¹² Вујевић Кузман, Бален Марко, (2006.), Показатељи успешности пословања подuzeћа поморског промета, *Pomorstvo: Scientific Journal of Maritime Research*, год.20, бр.2, стр. 40.

краткорочних обавеза предузећа. Захтева се вредност коефицијента 2, што је у вези са „златним билансним правилом“ у ширем смислу. У пракси се испољавају другачије вредности, те се вредност овог коефицијента сматра релативно непоузданом јер се вредност од 2 ретко постиже.¹³ Предузеће има проблем ликвидности јер се све вредности коефицијената у предузећу у протеклих 5 година налазе испод вредности 2, а последњих година овај показатељ је испод јединице.

8.Показатељ солвентности веома је битан приликом утврђивања ефикасности предузећа јер се говори о способности предузећа да плаћа све своје обавезе не о року њиховог доспећа, већ кад тад, макар из стечајне (ликвидационе) масе.¹⁴ Предузеће је солвентно, јер овај показатељ има вредност преко 1, и у посматраним годинама, креће се између 1,15 и 1,25, што значи да уколико би предузеће уновчило сву своју имовину исказану по књиговодственим вредностима у билласу, могло би да исплати све своје дугове. Што је коефицијент солвентности већи од један, то је боља солвентност предузећа.

9.Показатељи инвестирања (показатељ приноса улагачима) показују могућност предузећа као инвестиције. Помоћу показатеља инвестирања мери се успешност, односно исплативост улагања у акције. Ова информација је најзначајнија за инвеститоре (улагаче) и акционаре. У овом случају, будући да предузече није извршило исплату дивиденди акционарима, биће анализиран само показатељ добити по акцији (EPS) и поврат на капитал (ROE). Предузеће у посматраном периоду има негативну тенденцију снижавања вредности показатеља инвестирања. Наиме, узроци су смањење нето добити и раста расхода предузећа. Пословна добит, као резултат саме производње шећера је позитивна и остварује раст из године у годину, са мањим осцилацијама. Међутим, предузеће је услед отплате дугорочних и краткорочних кредита (искоришћених за финансирање пословања и инвестиционе активности) и негативних курсних разлика остварило високе финансијске расходе који су оптеретили пословну добит и на тај начин умањили вредност нето добити и директно умањили вредност зараде по акцији и поврата на капитал.

Закључак

Економска ефикасност предузећа може се анализирати кроз пословне извештаје, интерног и екстерног карактера. Анализом екстерних извештаја, пре свега биланса стања и успеха, утврђују се веома битни показатељи попут задужености, ликвидности, продуктивности, рентабилности, профитабилности, ризичности пословања и сл. Анализом интерних докумената истраживач може утврдити много детаљније податке о предузећу, попут искоришћености капацитета, утврђивања потребне структуре запослених, цене коштања учинка, продајне цене учинка, утицаја прихода и трошкова на добит предузећа, добити и сл.

У раду је презентована методологија путем које се може утврдити колико је предузеће за производњу шећера ефикасно користило своје ограничене ресурсе,

¹³ Родић, Ј., Вукелић, Г., Андрић, М., (2007.), Теорија, политика и анализа биланса, Пољопривредни факултет, Београд, стр. 282.

¹⁴ Родић, Ј., Вукелић, Г., Андрић, М., (2007.), Исто, стр. 298.

као и колико је менаџмент у предузећу био успешан када се говори о добити, поврату на инвестирани капитал и заради по акцији – показатеља који су веома интересни пре свега за власнике капитала.

Предузеће из анализе је са спекта већине показатеља успешно пословало у претходних 5 година, с тим да се морају извршити промене у домену расхода, са акцентом на финансијске расходе, ликвидности, која је на незадовољавајућем нивоу, као и економичности. Наиме, смањивањем финансијских расхода доћи ће до раста нето добити. Уколико се увећа нето добит, аутоматски ће и показатељи ROA, ROE и EPS имати веће вредности и приказати ефикасније пословање предузећа. Са друге стране, неопходно је остварити или снижавање трошкова производње или повећати приходе од продаје како би се увећао коефицијент економичности који показује колико се ефикасно троши материјал, рад, средства за рад и капитал у процесу производње.

Литература

1. Horngren Charles T., Foster George, Datar Srikant M., (2000.), Cost Accounting – A Managerial Emphasis, Prentice Hall International, New Jersey.
1. <http://www.belex.rs/trgovanje/hartija/dnevni/TETO> (датум приступа 29.09.2010.)
2. <http://www.seebiz.eu/sr/kompanije/prehrana/secer-izvozni-potencijal-srpske-privrede,79518.html> (датум приступа 08.10.2010.)
3. <http://www.pks.rs/PrivredauSrbiji/Poljoprivreda/Preradaindustrijskogbilja/Proizvodnja%C5%A1e%C4%87era/tabid/2149/language/sr-Latn-CS/Default.aspx> (датум приступа 31.10.2010.)
4. <http://www.secerana-senta.com> (датум приступа 31.10.2010.)
5. Бербер, Н., (2009.), Утицај трошкова и прихода на добит у кондиторској индустрији, Економика пољопривреде, бр. 4/2009., Институт за економику пољопривреде, Београд, стр. 627 – 640.
6. Вујевић Кузман, Бален Марко, (2006.), *Показатељи успешности пословања предузећа поморског промета*, Поморство: Сциентифиц Јоурнал оф Маритиме Ресеарч, год.20, бр.2, стр. 33 – 45.
7. Званични финансијски извештаји предузећа „Тето“ за 2005, 2006, 2007, 2008 и 2009. годину.
8. Здравко Шумић, Предраг Дупало, (2010), Национални програм пољопривреде Србије 2009-2011. (6/6), доступно на <http://www.tehnologijahrane.com/standardi/strategije> (датум приступа 26.10.2010.)
9. Јаковчевић Клара, (2002.), Прилог мерењу динамике трошкова код утврђивања доње границе рентабилности, Привредна изградња, Нови Сад, Вол. XLV, Бр. 1 – 2, стр. 19 – 33.
10. Јаковчевић, К., (2006.), Економичност примарне пољопривредне производње, Трактори и погонске машине, Нови Сад, Вол.11, Бр. 3/4, стр. 63 – 67.
11. Јаковчевић, К., (2007), Економска ефикасност пољопривредне производње, Трактори и погонске машине, Нови Сад, Вол.12, Бр. 2, стр. 13 – 18.
12. Јаковчевић, К., (2008.), Управљање трошковима, Економски факултет, Суботица.

13. Канисек, Ј., Деже, Ј., Раногајец, Љ., Миљевић, М., (2008.), Економска анализа производње шећерне репе, часопис AGRICULTURE: Scientific and Professional Review, вол. 14, нум. 1., стр. 31 – 34. Основни проспект друштва „Тето“, 2009.
2. Родић, Ј., Вукелић, Г., Андрић, М., (2007.), Теорија, политика и анализа биланса, Пољопривредни факултет, Београд.
3. Рољевић, С., Хамовић, В., Сарић, Р., (2009.), Анализа стања ратарске производње Јужнобачког округа у периоду 2000 – 2007. на примеру општине Бач, часопис Економика, Друштво економиста “Економика” Ниш, Година LV, IX-X 2009, број 6, стр. 255 – 265.